

Veegwagens verwijderen de laatste restanten van de weekmarkt. Ze zijn afkomstig uit Duitsland, uit Aken om precies te zijn. Aanhangers met standbenodigdheden staan gereed. Het is donderdag, sinds mensenheugenis de vaste marktdag in Sittard. Mijn overleden buurvrouw bereikte de respectabele leeftijd van 94 jaar, zonder ooit een markt te hebben gemist.

Het was hartje zomer, een warme dag. Johan sloot de deur van het Huis met de Koppen achter zich. De naam van dit pand verwijst naar de cherubijn- en leeuwenkopjes, verguld en verwerkt in de gevel uit het begin van de zeventiende eeuw. “Klanten komen er vandaag toch niet meer,” bromde hij, terwijl hij de krant – die hij die ochtend bij Augustus-van Neer had gekocht – in de krantenmand legde.

Op de terrassen was het druk. In de schaduw was het aangenaam, niet te koel en niet te warm. Voorzichtig stak Johan de markt over. De veegwagen was bijna klaar; het marktpllein werd langzaam weer het domein van de duiven.

Johan liep, via het Putplein, de Putstraat in waar hij woonde. Uit historische bronnen blijkt dat deze straat in 1344 voor het eerst als ‘platea putea’ (grindstraat) wordt vermeld. In 1439 werd de straat ‘Steenweg’ genoemd. Johan woonde officieel in de Engelenhof, maar samen met zijn vrouw Lisa had hij jarenlang gewoond in Villa Maria, een opvallend vrijstaand pand temidden van de aaneengesloten huizenrij aan de Putstraat. Toegang tot de villa wordt verleend via een smeedijzeren hekwerk tussen zes bakstenen pijlers met ronde, gestucte schelpfrontons, waarvan een de naam ‘Villa Maria’ draagt.

Het bouwjaar, 'Anno 1893', prijkt op de gevel. De bakstenen muren worden afgewisseld met hardstenen speklagen. De rechter voorgevel springt iets naar voren en bevat een dubbele houten paneeldeur met glas-in-lood bovenlichten voorzien van schelpmotieven. Daarboven bevindt zich een balkonvloer van hardsteen, gedragen door rijk geornamenteerde stucconsoles. De balustrade in de borstwering loopt als decoratie door tussen de eerste en tweede bouwlaag. Op de begane grond zijn er gestucte vensterlijsten met frontons en bloemmotieven, evenals gestucte aanzetten en sluitstenen op de eerste verdieping. De daklijst rust op een fraai gewelfde kooflijst, ondersteund door houten consoles met leeuwenkopornamenten. De dakkapel aan de voorzijde is voorzien van een gestuct rondboogfronton. Het gebouw is opgetrokken in neorenaissancestijl, net als de beide naastgelegen panden. In de villa ligt een centrale gang met een vloer van zwarte hardsteen en wit marmer in ruitmotief; de kamers op de begane grond hebben marmeren schouwen. Zo herinnerde Johan zich 'Villa Maria' het liefst.

Johan voelde de warmte, en inderdaad: het was een zomerse dag, met hier en daar een sierlijke wolk aan de hemel. Een SUV arriveerde om de marktkramen op te halen. Automatisch bevestigde een medewerker de kar aan de trekhaak. Johan aanschouwde het tafereel; hij had het al zo vaak meegemaakt. Het vastsjorren van de marktbenodigdheden nam enige tijd in beslag. Zodra de SUV vertrokken was, vulden tafeltjes en stoelen, bekend als het terras, het plein. Donkergroene, geverfde olievaten met palmbomen markeerden het terras, dat ingericht was met rieten banken en kussens.

Johan arriveerde uiteindelijk bij de Engelenhof, waarvan de naam in koeienletters boven de entree prijkt. Het complex is gebouwd uit uniforme, donkerbruine en donkerrode bakstenen,

verrijkt door mozaïeken van witgeschilderde stenen. Daarboven is een witte stuc laag aangebracht tot aan de dakrand. Het oude bakhuis springt eruit, groot en statig. “Ben je er al?” vroeg Lisa. “Met dit weer kopen mensen geen boeken,” antwoordde Johan, die eigenaar was van een antiquariaat in het Huis met de Koppen – iets waarop hij best trots was. “Kom,” stelde hij voor, “we gaan op het terras van Hotel de Limbourg zitten en genieten van de sfeer.”

De exacte ouderdom van het pand is onbekend, maar uit historische bronnen blijkt dat op deze plek in 1502 al een huis stond. Destijds kregen huizen geen nummer, maar een naam. Dit huis stond bekend als ‘*Zum Wilden Mann*’ en diende als herberg. In 1648 werd het opnieuw als herberg in gebruik genomen. Halverwege de achttiende eeuw kreeg het de naam ‘*Zum Kaiser*’. Inmiddels lag de Putstraat te zinderen in de zon, een bonte verzameling van gevels die tot aan de Markt doorgaat. ‘De Kroon’ en ‘Hotel Limbourg’, die majestueus over de Markt uitkijken, maken het plaatje compleet. Ze bevinden zich op de zonzijde van de Markt, passend bij hun Franse uitstraling. Ook de Sint-Michielskerk genoot er van de warme zonnestralen – een fraai voorbeeld van Zuid-Nederlandse barok (1659-1668). Horeca is inmiddels niet meer weg te denken van de Markt, waar men gerechten vindt van Italiaans en Grieks tot Frans, Chinees-Indisch, Australisch en Thais.

De gevelstenen vertellen hun eigen verhalen: ‘Der Wildemann’, ‘Die drei Poppelweiden’, ‘Der Ring’, ‘Im weissen Pferdt’, ‘Der Gulden Haen’, ‘Der Iseren Mann’, ‘Der Guldene Kopf’, ‘Das Einhorn’ en ‘Im H. Geist’. Elk met hun eigen geschiedenis in een bonte verzameling van bouwstijlen en architectuur.

Ze passeerden pand 1750, waar uitgeverij 'De Wijze Kater' van Marit en Hanna gevestigd is. Onlangs brachten zij een dichtbundel uit: 'Gedichte in 't Zittesj' van een lokale dichter. Langs de Mai Markt vervolgden ze hun weg naar het terras van Hotel de Limbourg. Dit terras werd door sommige bezoekers gezien als iets voor 'de betere mensen'. Op de achtergrond klonk zachte, maar enigszins storende Muzak. Na een kort gesprek met Jolanda en Jean-Paul gingen ze definitief zitten. Zodra een deel van de luifel werd geopend, werd het meteen merkbaar koeler. Om hen heen werd druk gepraat; de voertaal was Limburgs of Nederlands. Een bakfiets reed voorbij. Sommige gasten vertrokken. Het werd rustiger op het terras. De zon verdween achter een wolk in een verder strakblauwe lucht. Het deed denken aan het ochtendblauw dat Johan die ochtend begroette toen hij de markt overstak op weg naar zijn winkel. "Even een krantje halen," had hij gemompeld. Hij kocht De Limburger bij Augustus-van Neer, liep de Limbrichterstraat in en draaide zijn sleutel om in het slot. Deze oude, bochtige straat wisselde vaak van naam: Limbrichterstraat, Brandstraat, Voorstad, Steenweg, de Sjteivig in het Sittards. Op de Sjteivig woonde Femke, afkomstig uit Utrecht en nu gelukkig zoekend in Sittard. Femke was dichteres, met een voorliefde voor de Selfkant, het meest 'on-Duitse' stukje Duitsland, waar de tijd lijkt stil te staan. Ze had contact met Daan uit de Plakstraat en Florian. Hij woonde in een statig woonhuis waarvan de gevel aan de straatzijde lag. De woning was volledig wit geschilderd. Zowel op de voor- als op de achtergevel bevond zich een ongebruikte schoorsteen, wat duidt op een zadeldak. Aan de zuidzijde was een uitbouw met drie ronde 'ossenogen'. Ook de achtergevel was voorzien van een ossenoog. Opvallend is de schoorsteen van Maaskeien die vanuit de uitbouw is gebouwd en daadwerkelijk wordt gebruikt; vermoedelijk is deze later

toegevoegd. In het huis bevinden zich enkele originele gebrandschilderde ramen, samen met twee fraai gepleisterde raamomlijstingen. In de voorgevel is een uitstekende, omgekeerde hoefijzervorm zichtbaar, waaronder in een cirkel zes staken met in het midden een ruitmotief zijn aangebracht. Onder de daklijst van de voorgevel is bovendien een muizentandmotief in baksteen te zien. Tussen de uitbouw en de voorgevel is een terras aangelegd. De woning wordt verder verfraaid door een rode beuk in de voortuin, gelegen in de wijk 'De Baandert' – samen de literaire elite van het huidige Sittard.

De volgende dag betrad een duister figuur de winkel. Johan was direct op zijn hoede. "Ik heb enkele boeken voor u," begon de bezoeker. "Het zijn oude boeken." Hij opende zijn tas.

"Waar hebt u die vandaan?" vroeg Johan voorzichtig.

"Gekregen via een erfenis," was het antwoord. Johan kocht de boeken voor een habbekrats en voelde zich even een heler.

"Hoe heet je?" riep hij de man na. "Jimmy," antwoordde deze. Het betrof Limburgensia en toponymie – onderwerpen die Johan mateloos boeiden. Misschien had hij daarom toch maar tot aankoop besloten.

De Markt Ontwaakt

De markt ontwaakt – se réveille. In de vroege ochtend waren de bevoorradingsvrachtauto's alweer volop in bedrijf: Nabuurs, Hanos, Sligro, Hansen Dranken, en anderen. Elk vond ergens op het plein een plek om te lossen. De sfeer was identiek aan die van gisteren. Een man met een rollator passeerde langzaam, terwijl er af en toe een enkele fietser langskwam.

Johan was al vroeg uit de veren en wandelde over de markt. Hij kocht een krant. In het kille ochtendblauw was aan de hemel geen wolkje te bekennen – hoewel dat in de middag anders zou zijn, als zich stapelwolken zouden vormen. Lisa verzamelde

ondertussen haar spullen voordat ze vertrok naar de bibliotheek in de Ligne, het gebouw met die imposante houten trap. Vlak voor Hotel de Limbourg stopte een bestelauto van De Meerssense Wassalon met verse voorraad.

Johan had nog maar net de winkel betreden, of Femke stond al aan de deur.

‘Kom binnen,’ zei hij.

‘Ik heb een geweldig idee voor een boek,’ begon ze enthousiast. Johan spitste zijn oren. Hij wist niet beter dan dat Femke vooral gedichten schreef, geen boeken.

‘Het boek gaat over Millen, over het Nicolaaskerkje, de Tiendschuur, de Proosdij en de Proosdijhoeve – alles samen in één geheel. En de Quirinuscrypte; die is pas ontdekt. Er is zelfs een stoffelijk overschot gevonden!’

‘Interessant,’ antwoordde Johan. ‘Daar valt een prachtig verhaal omheen te bouwen. Het is tenslotte ooit nog Nederland geweest.’ Johan wist van Femkes voorliefde voor de Selfkant.

‘Ik heb al een afspraak bij Marit en Hanna,’ zei Femke.

‘Je gaat voortvarend te werk,’ prees Johan haar.

‘Kijk, een boek over Millen – duizend jaar geschiedenis – dát moet je gelezen hebben.’ Femke betaalde en vertrok weer.

Mooi, dacht Johan bij zichzelf; die jonge mensen die met zoveel passie de historie omarmen. Even later was hij weer alleen in de winkel, totdat Martin binnenkwam.

‘Ik heb iets zeer zeldzaams,’ zei Martin. ‘Een echt antiquarisch stuk.’

‘Laat zien,’ antwoordde Johan nieuwsgierig. Martin toonde een klein boekje, ogenschijnlijk onbeduidend, maar zeer belangrijk.

‘Het heet *Nachricht von den sogenannten oder sich so genennet habenden Bockreitern, einer für unserer Zeiten unförmlichen Bande verschworener Räuber; welche zu Herzogenrode oder 's Hertogenrade und in den angränzenden holländischen Gegenden an der Maas*

aufgesucht und hingerichtet worden sind. Nebst beygefügten unvorgriefflichen Gedanken über dieses unerhörte Beginnen. Leipzig, 1781. Auteur onbekend.

‘Het gaat over de bokkenrijders,’ merkte Johan op, wellicht overbodig.

‘Er staat van alles in,’ zei Martin, ‘ik heb het zelf gelezen.’

‘De bokkenrijders waren in het Land van Gulik alleen actief in de Rosakapel op de Kollenberg,’ vervolgde Johan. ‘Er is zelfs een verband met Peter Kerckhoffs, koster in Höngen, lid van de inner circle en betrokken bij de inbraak bij mevrouw Steyntjes in Havert.’

‘Ik bied je er honderd euro voor,’ zei Johan. Uiteindelijk werd het boekje verkocht voor honderdvijftig euro.

Buiten reed een veegwagen van RWM voorbij.

‘De bokkenrijders,’ mompelde Johan. Hij bekeek het boekje nog eens aandachtig. ‘Een bijna verloren gegaan juweel.’ Het betrof de zogenoemde ‘inner circle’: boer Hans Peter Crichelberg, schoenmaker Baltus Kerckhoffs, Nicolaas Rootcranz, kuiper Frans Hendrik Vorst uit Merkstein, de wevers Adolf Steins en Peter Pauwels uit Ubach en paardhandelaar Alexander Ross uit Kerkrade – de ‘ontwikkelden’, de mannen van het eerste uur. Het merendeel bestond echter uit ‘onontwikkelden’, die nauwelijks beseften welke plannen de leiding had met hun grootschalige rooftochten.

Femke was nerveus toen ze aanbelde bij het statige pand naast het voormalige Sirkeltheater – het gebouw uit 1750, waar uitgeverij De Wijze Kater is gevestigd. Marit deed open en begroette haar vriendelijk: ‘Hallo, kom binnen.’ Samen liepen ze naar een gekoelde ruimte waar ook Hanna al aanwezig was. Zodra Femke begon te vertellen over haar idee voor een boek,

wisselden Marit en Hanna een veelbetekenende, geamuseerde blik.

‘Dat zou best eens een goed boek kunnen worden,’ bevestigde Hanna.

‘Ik heb er echt zin in,’ zei Femke enthousiast.

‘Laat ons je proefmanuscript maar eens lezen als je zover bent,’ moedigde Marit haar aan.

Thuisgekomen begon Femke meteen te schrijven:

Ze zat vredig op een bankje voor de proosdij van Millen. De kersenbomen stonden in bloei, evenals de sneeuw witte appelbomen. De bloesems hingen als trossen naar beneden, beschadigd door de nachtvorst. In de verte kon ze het leien dak van de zaalkerk zien, met daaronder het gedeelte dat uit Maaskeien was opgetrokken. Roeken scharrelden voorzichtig in het frisse gras, hun roekoe-roekoe klonk vertrouwd op de achtergrond.

‘Alles is hier nog authentiek,’ dacht ze rustig. Een oase van rust.

Ze liet haar blik nog eens gaan over de oude Benedictijnse proosdij van Millen. Als een parel stond de proosdij met bijbehorende Proosdijhoeve daar, stil wachtend op een voorbijganger. De drie boogpoorten dateren uit 1703 (zie de muurankers). Op de binnenplaats stond een houten beeld met het opschrift ‘Ora et Labora’. Het voorste gedeelte van het gebouw dient tegenwoordig als trouwlocatie van de gemeente, terwijl op zolder de Heimatverein gehuisvest is. Het jongere deel is in kruisverband gemetseld; in het oudere deel is geen vast patroon te herkennen. De originele ingang heeft een hardstenen omlijsting. Alle ramen zijn uitgevoerd in glas-inlood. Bovenaan prijkt een grote gevelversiering met het opschrift ‘a.d. 1586’.